

Resp. Dist. ant. Arrogantiam sapit omnes causas finales velle assignare, conc. aliquas, neg. Ulro quidem fateor, quasdam inter finales rerum causas nobis latere; sed simul alias quoque agnoscimus ex manifestissima naturæ experientia. Unde oppido falluntur Baco et Cartesius, qui ajunt, investigationem causarum finalium, atheismo viam aperire; cum potius e converso res se habeat: nam ex causarum finalium existentia, legitime assurgimus ad existentiam alicujus Supremæ Intelligentiæ quæ mundum condidit.

Ad prob. dist. etiam ant. Temeritatem etc. velle perscrutari et assignare quoad effectus primarios, trans. quoad effectus quosdam particulares et determinatos, neg. Arrogantiam quidem saperet, velle perscrutari et assignare fines et motiva, ex quibus Deus seipsum libere determinavit ad res creandas potius quam non creandas, ad mundum istum et non alium producendum, hoc et non alio tempore producendum; cum aliis hujus generis, respectu quorum homo non alium finem nisi finem universalem et ultimum rerum, nempe, Dei bonitatem ut communicandam, nec aliud motivum nisi ipsam Dei voluntatem potest assignare. (1) Quod tamen nihil obstat, quominus particularium effectuum, ut hominis, bruti, plantæ, solis etc. finales causas et motiva rationalia, quæramus et assignemus.

SCHOLIUM.

De casu, fortuna et fato, de quibus quidam fusius hic disserunt, ut aliquid breviter attingamus, id dicam: *fatum*,

(1) Unde jure merito D. Augustinus docet, quod si quis quærat «quare fecit Deus cælum et terram? respondendum est ei: quia voluit. Voluntas enim Dei causa est cœli et terræ, et ideo major est voluntas Dei quam cœlum et terra. Qui autem dicit: quare voluit Deus facere cœlum et terram? majus aliquid quærit, quam est voluntas Dei; nihil autem majus invenire potest. Compescat ergo se humana temeritas, et id quod non est non quærat, ne id quod est non inveniat.» *De Gent. cont. Manich. lib. 1.º cap. 2.º* Hac sane ratione, et non ea quam autumant Baco et Cartesius, vitanda est temeritas et arrogantia in operibus Dei, et ipsorum finibus et motivis vestigandis.

si accipiatur ad sensum gentilium et prout Seneca eum definit, pro necessitate omnium rerum actionumque, quam nulla vis rumpat; rejiciendum est, quippe quod, tum contingentiam causarum et effectuum naturalium, tum libertatem Dei et hominis, e medio tollat. Quod si ad sensum christianum accipiatur, quatenus, scilicet, cuncta quæ in mundo eveniunt, divinæ ordinationi subjiciuntur, admitti sane potest, ac cum Boetio definiri: *ordo causarum secundarum divinam providentiam exequentium. Casus et fortuna* reducuntur ad causas *per accidens*; casualia enim ac fortuita dicuntur ea, quæ præter intentionem causæ particularis, non vero universalis, saltem Dei, eveniunt. Solum differunt, quatenus *fortuna* respicit agentia ratione prædita; *casus* vero, vel utraque indiscriminatim, vel sola agentia irrationalia.

CAPUT QUARTUM.

DE PRÆCIPUIS SPECIEBUS ENTIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De ente finito et infinito.

§ I.

Expenduntur notiones entis finiti et infiniti.

1.º Notionem aliquam tam finiti quam infiniti in nobis esse, ex eo aperte constat, quod optime movimus quid sit infinitum, ipsumque non tantum a finito, sed ab indefinito etiam incunctanter secernimus. (1)

(1) Hinc explodenda sententia P. Buffier, qui adserit, existere quidem infinitum absolutum, nempe, Deum, sed nos ipsum non concipere nisi ut infinitum *in potentia*, cui, nempe, alias et alias perfectiones absque fine addere possumus. «Pour concevoir l'infini absolu, il faudrait que je conçusse toute l'étendue des attributs de Dieu... Or c'est ce que je ne puis faire; car j'éprouve que je puis voir

2.º Notio infiniti, ex tribus exurgit conceptibus. Infinitum enim audit *ens sine fine* aut limite, sive *ens negans omnem limitem*: unde involvit conceptus *entis, limitis, et negationis limitis*; statim enim ac hos conceptus jungimus, notio infiniti exurgit.

3.º *Genesis* seu origo hujus notionis infiniti, etiam absoluti, non ex continua additione finiti ad finitum, ut vult Locke, sed ex absoluta et totali remotione limitum repetenda est. Et re quidem vera: finitum si finito addatur, indefinitum ad summum reddit, si hæc additio, ut possibilis semper ac indeterminate spectetur, numquam vero infinitum actuale absolutum, sicut possibile possibili additum impossibile non constituit, nisi velimus dicere quod una essentia addita alteri in contrariam convertitur; siquidem finitum, *essentialiter* includit limitem, infinitum vero *essentialiter* eundem negat et excludit. Notio ergo infiniti nobis acquiritur, dum ex entibus finitis finitudinem seu limites quoscumque removemus, si sermo sit de infinito *simpliciter* et absolute; vel in determinato genere, si sermo sit de infinito *secundum quid*. Ex quibus.

4.º Primum, quod etiam *categorematicum* appellatur, limites quoscumque in omni genere perfectionis excludit, cuius ordinis unicum infinitum extat, nempe, Deus. Dico *in omni genere perfectionis*, quia quoad ea genera quæ imperfectionem ex proprio conceptu includunt, infinitum absolutum, non limites tantum, sed ipsum genus excludit et negat, ut Deus excludit genus accidentis, vel extensionis. Alterum, quod etiam *syncategorematicum* appellatur, excludit limites in aliquo, vel aliquibus tantum generibus entis, ut magnitudo infinita, talis erit in genere extensionis continuæ, sed non

en Dieu des perfections et des degrés de perfections de plus en plus, et que quand j' en aurai conçu le plus grand nombre que je sois capable d'imaginer, ce serait toujours un nombre déterminé.»

Ubi aperte vides, Buffier confunderet *conceptum* infiniti cum ejus *imaginatione*, et notionem infiniti cum notionem indefiniti: unde si ejusdem sententiæ standum esset, possibilitatem et existentiam entis in actu seu simpliciter infiniti, demonstrare non possemus. Quamquam ratione possemus demonstrare existentiam rei, cujus ideam non habemus?

in genere substantiæ, vel qualitatis etc. Unde quatenus alii gradus entis ei advenire possunt, dicitur etiam infinitum *in potentia*.

Animadvertendum tamen, *infinitum secundum quid*, quandoque et apud Scholasticos, distingui *ab infinito syncategorematico* seu in potentia, quatenus primum concipi potest ut res actualis infinita in aliquo determinato ordine; ut si supponatur numerus infinitus, erit infinitus secundum quid, et tamen *categorematicus* in eo ordine. Secundum vero sive infinitum *syncategorematicum* proprie acceptum, est illud cui sine fine et semper partes *ejusdem generis* addi possunt, ut dum concipiendo numerum actualem, simul concipimus numeros alios ipsi addi posse absque fine.

5.º *Notio finiti* coalescit ex conceptibus *entis et limitis* seu termini; finitum enim dicitur ens, quod limitibus circumscribitur seu terminatur. Ex quo facile colligitur, notionem finiti, parim esse positivam, et partim negativam: positivam, quatenus exprimit ens reale; negativam, quatenus includit negationem ulterioris realitatis.

6.º Ergo notio finiti in nobis præcedit notionem infiniti, nec ex hac originem ducit, ut Cartesius et cartesiani autmarunt. Quod quidem evidenter constat: 1.º quia finitum, ex dictis, *essentialiter* includit conceptum non entis, est enim quasi mixtum ex ente et non ente: atqui idea infiniti *essentialiter* excludit non ens: ergo ex ea minime erui potest notio finiti: 2.º quia non entia seu privationes entis, percipimus per respectum ad entia positiva quibus insunt, ut carentiam visus vel intellectus in animali, concipimus per respectum ad ipsum animal, quod his realitatibus caret: atqui carentia entitatis seu realitatis, quam finitum significat et exprimit, inest enti finito, et non enti infinito: ergo in illo et non in isto percipimus.

Adde his, ipsam experientiam qua per conscientiam edocemur, non absque ulla cogitatione infiniti, percipere tam intra quam extra nos, entia quæ carent seu *non habent* realitatem et perfectionem, quam observamus in alio ente finito; entia quæ aliis subjiciuntur; entia quæ aliquid de novo acquirunt vel amittunt, quæ omnia, immediate menti suppeditant *ens reale quod excludit aliud ens reale*, quæ est ipsa notio finiti.

§ II.

De possibilitate entis creati infiniti.

Cum existentia entium finitorum per se nota sit, solum superest vestigare possibilitatem infiniti *secundum quid*, nam de infinito simpliciter sive quoad essentiam, sermonem instituemus in theodicea.

THESIS 1.^a*Repugnat ens creatum quod sit infinitum secundum essentiam.*

Prob. Res infinita secundum essentiam illa dicitur, quæ includit omnem realitatem entis, omnesve perfectiones, quæ ut possibiles concipiuntur; nam si aliquam perfectionem seu realitatem possibilem non continet, jam erit ens excludens, vel negans aliquem gradum entis, ac proinde finitum. Atqui repugnat creatura, quæ contineat omnes possibiles perfectiones entis: ergo.

Prob. min. 1.º Creatura essentialiter est ens ab alio productum ex nihilo, ac proinde essentialiter includit existentiam et dependentiam ab alio: ergo repugnat creatura quæ contineat omnes perfectiones entis; nam saltem non continebit *existentiam a se et independentiam productionis ab alio*, quæ proculdubio sunt maximæ perfectiones. 2.º Creatura, utpote ens a Deo productum, potest esse vel non esse, ac proinde absolute contingentia subicitur; sed contingentia quoad existentiam, excludit necessitatem absolutam existendi, quæ est maxima perfectio: ergo.

THESIS 2.^a*Repugnat magnitudo seu extensio actu infinita.*

Prob. 1.º Magnitudo seu extensio est accidens seu affectio corporis: ergo nequit esse infinita actu. Prob. cons. Infinitum nequit recipi in subjecto finito; secus enim accidens esset extra substantiam et supra substantiam cui inhæret:

atqui corpus, cujus extensio est affectio et modus, nequit esse infinitum, cum essentiam non solum determinatam atque finitam, sed imperfectissimam quoque habeat: ergo.

Prob. 2.º Repugnat extensio omnium possibilium maxima; atqui extensio infinita, si daretur, deberet esse omnium possibilium maxima: ergo. Prob. ant. Extensio omnium possibilium maxima, esset simul et non esset maxima: esset enim *maxima*, ut supponitur: deinde, *non maxima*, quia data hac extensione maxima, Deus posset ab illa aliquid subtrahere, v. gr. mensuram pedis, qua in hypothesi, jam non remanet omnium possibilium maxima evaderetque finita: ergo nec antea erat omnium possibilium maxima, nec infinita; quia quantitas finita unius pedis quantitati finitæ addita, nequit infinitam extensionem conficere.

Corollarium.

Ex prima ratione colligitur, repugnare etiam extensionem infinite parvam. Sicut enim corpus, quia habet essentiam determinatam, excludit extensionem infinitam, ita etiam excludit extensionem infinite parvam, ita ut nullum corpus existere possit physice absque determinato extensionis gradu, infra quem ferri non potest.

THESIS 3.^a*Repugnat etiam multitudo actu infinita.*

Prob. 1.º Omnis multitudo actu existens, numerum facit; quia numerus nihil est aliud quam multitudo unitatum, ita ut ubicumque detur multitudo unitatum, ibi exurgat numerus. Atqui numerus necessario excludit infinitatem; quandoquidem mensuratur per unum, et ratio mensuræ opponitur rationi infinitatis: ergo.

Prob. 2.º ex absurdis. Ponamus existere multitudinem infinitam hominum. Hæc multitudo erit infinita simul et finita: infinita, ut supponitur; finita, quia necessario præ se ferret multitudinem majorem se, v. gr. multitudinem oculorum, quia quilibet homo hujus multitudinis infinitæ habet duos oculos; ac proinde multitudo oculorum erit duplo major quam multitudo hominum, quæ supponitur infinita.

2.º Data qualibet multitudine infinita in quavis re, etiam

simplicissima quæ ultra dividi nequeat, hæc multitudo infinita unitatum æquivaleret duplici medietati binarii in eadem contenti, nam binarius æquivaleret duabus medietatibus numeri cuius est binarius: ergo multitudo illa infinita coalescit ex duplici medietate binariorum, ac proinde constituitur et exurgit ex additione duplicis multitudinis finitæ, quarum utraque est duplo minor multitudine infinita. Repugnat autem ex unione duarum multitudinum finitarum, exurgere aut coalescere multitudinem absolute infinitam.

Corollarium.

Ex prima thesi inferitur, rejiciendum esse optimismum, tam Leibnitz, quam aliorum, qui contendunt, mundum istum sive quemvis alium effectum Dei, esse omnium possibilium optimum. Cum enim ex una parte quivis mundus vel effectus supponatur, finitus necessario sit, ut demonstratum est in prima thesi; ex alia parte, virtus Dei, utpote infinita, exhauriri non possit per quemcumque effectum finitum, consequitur necessario, Deum posse effectus perfectiores in infinitum producere, quin nunquam deveniat ad effectum omnium possibilium optimum, et ultimum perfectione. Itaque philosophia christiana inter duos scopulos media incedit, rejiciens ex una parte optimismum, qui virtutem infinitam Dei exhaurit productione effectus finiti; et ex altera parte statuens, nullum effectum Dei posse esse infinitum secundum essentiam, non quidem defectu virtutis Dei, sed potius defectu capacitatis seu possibilitatis ex parte creaturæ. Quapropter scite, et apposite habet D. Thomas: (1) «Contra rationem (essentiam) facti est quod sit simpliciter infinitum: sicut ergo Deus, licet habeat potentiam infinitam, non tamen potest facere aliquid non factum, hoc enim esset contradictoria esse simul, ita non potest facere aliquid infinitum simpliciter.» (2)

(1) *Sum. Theol.* 1.ª P. q. 7, art. 2.º

(2) Circa optimismum vid. *Estudios sobre la Filos. de Sto. Tomás*, I, 2.º cap. 10, 11, 12.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. adversus 1.^{am} thesim. Quo major est ac perfectior virtus activa causæ, eo perfectiorem effectum potest producere; atqui virtus activa Dei est infinita: ergo infinitum effectum potest producere.

Resp. Dist. maj. Perfectiorem effectum potest producere *intra seriem possibilium*, conc. *extra hanc seriem*, neg. Quia virtus Dei est infinita, exhauriri nequit productione cuiusvis effectus finiti, sed quolibet dato, alium perfectiorem potest producere. Nequit tamen effectum actu infinitum in ratione entis producere, non defectu virtutis in Deo, sed quia talis effectus repugnantiam intrinsecam involvit, quia, ut habet D. Thomas, «contra rationem facti est quod sit simpliciter infinitum.»

Objic. 2.º Si Deus finitum tantum effectum potest producere, nihil habet quo a causis creatis distinguatur in ratione causæ infinitæ; nam etiam hæc possunt finitum effectum producere: ergo.

Resp. Neg. ant. Quamvis Deus effectum infinitum producere nequeat, maxime adhuc et infinite distat a causis creatis: 1.º quia hæc nequeunt effectus effectibus perfectiores in infinitum producere, sicut Deus: 2.º quia operantur cum dependentia actuali et necessaria ex causa prima: 3.º et præcipue, quia nulla causa creata effectum ex nihilo potest producere, sicut Deus; quod quidem infinitam virtutem in ipso arguit et ostendit.

Objic. cum Balmes advers. 2.^{am} thesim. Possibile est illud quod non involvit contradictionem; atqui extensio infinita nullam contradictionem involvit: ergo. Prob. min. Extensio infinita includit extensionem cum negatione limitum; sed conceptus negationis limitum non excludit conceptum extensionis: ergo.

Resp. Neg. min. Ad prob. dist. min. Conceptus negationis limitum non excludit conceptum extensionis *indeterminate acceptæ*, conc. *determinate acceptæ*, neg. Aliud est querere utrum idea extensionis in communi, excludat negationem limitum; aliud querere utrum possit *existere* extensio, quæ non excludat negationem limitum. Extensio enim, se-

eundem se et indeterminate sumpta, nec includit, nec excludit negationem limitum, sed ab ea potius abstrahit, sicut *animal*, nec excludit, nec includit rationalitatem aut irrationalitatem; atque sub hoc respectu verum est, quod extensio non excludit, nempe, *positive et determinate*, conceptum negationis limitum. Ast vero, extensio nequit *realiter existere*, nisi transeundo a statu illo generico et indeterminato ad statum specificum et individuum; quia omne creatum quod existit, necessario ad aliquam determinatam speciem pertinet, simulque individuum aliquod constituit: atque ex hac parte, repugnat extensioni creatæ negatio limitum, quia species extensionis necessario excludit alias species, ut triangularis extensio, circulem, quadrangulem etc. ac proinde infinita esse nequit, quia non includit *omnes* species extensionis: quod idem potiori ratione, extensioni individuata, vel singulari congruit. Sicut ergo quamquam conceptus indeterminatus animalis non excludit rationalitatem nec irrationalitatem, si tamen existat realiter, unum ex his duobus necessario excludit ratione speciei in qua collocatur, ita quamvis extensioni in genere et indeterminate sumptæ non repugnet negatio limitum, ei tamen repugnat si ad speciem contrahatur, prout contrahitur necessario si *existens* supponatur. (1)

(1) Ex hac solutione, funditus eversum habes unicum fundamentum cui Balmes innititur, ad statuendam possibilitatem extensionis infinitæ: siquidem, præter responsionem ad objecta, non aliam probationem affert, nisi conceptum extensionis non excludere negationem limitum: «¿Es posible una extension infinita? no se descubre ninguna repugnancia: la idea de extension y la de negacion de todo limite, no se excluyen, por lo menos segun nuestro modo de concebir.» *Filos. Fund. lib. 8.º cap. 11.º*

Cæterum, solutio a nobis data, nihil est aliud quam evolutio solutionis, quæ D. Thomas argumentum hocce Balmes jam præoccupaverat, et quam, mirum est hispanum philosophum præ oculis non habuisse. En Angelici Doctoris verba, quibus propositum argumentum solvit: «Ad secundum dicendum, quod licet infinitum non sit contra rationem magnitudinis in communi, est tamen contra rationem cujuslibet speciei ejus, scilicet, contra rationem magnitudinis bicubitæ, vel tricubitæ, sive circularis, vel triangularis et similium.

Objic. adver. 3.^{am} thesim. Deus potest producere omnia possibilium absolute: ergo potest producere numerum infinitum actu. Prob. cons. Numerus possibilium absolute, est infinitus: ergo.

Resp. Omisso ant. neg. cons. Ad prob. dist. ant. Numerus possibilium absolute, est infinitus *categorematicè*, neg. *syncategorematicè*, conc. Nimirum, numerus possibilium, eatenus infinitus dicitur, quatenus ad terminum vel finem perducere nequit; quolibet namque entium numero producto, majorem Deus potest producere, quin ejus infinita potentia exhauriatur.

SCHOLIUM.

Ex tribus thesibus hic propugnatis, prima, ut certa haberi debet; ast duæ posteriores, intra probabilitatis terminos clauduntur; quoniam rationes quibus innituntur, nec perspicue demonstrativæ, nec penitus insolubiles existunt: unde et ipsemet D. Thomas fatetur, quod *adhuc non est demonstratum quod Deus non possit facere ut sint infinita actu.* (1) Nihilominus, argumenta pro eisdem militantia, et probationes ab ipso D. Thoma productæ, tum in *Summa Theologica*, tum in *Summa Contra Gentes*, ejus ponderis sunt, ut si non scientificam proprie ac demonstrativam, ast certe morali æquivalentem certitudinem præ se ferant. Quidquid tamen sit de possibilitate extensionis infinitæ, sive continuæ, sive discretæ, explodenda penitus opinio Cartesii, qui huic mundo indefinitam concedit extensionem. Siquidem, gallus philosophus non aliud adfert fundamentum ad stabiliendam extensionem indefinitam, quæ a parte rei in infinitam necessario resolvitur (2), nisi vim nostræ imaginationis, qua spa-

Non autem est possibile in genere esse, quod in nulla specie est: unde non est possibile esse aliquam magnitudinem infinitam, cum nulla species magnitudinis sit infinita. *Loc. cit. q. 7.º art. 3.º ad 2.º*

(1) *Opusc. 14, circ. fin.*

(2) Dico extensionem indefinitam Cartesii reduci ad infinitam, quia, ut merito observat Balmes: «No hay inconveniente en decir que la extension del mundo es indefinida, si se entiende que nosotros no podemos asignar sus límites; pero en la realidad los límites